

V Talous ei kasva tasaisesti

13. Hyvinvoinnin mittaaminen ja jakautuminen

1. Määrittele BKT. Mitä siihen kuuluu ja mitä ei kuulu?

RATKAISU:

- Maan rajojen sisällä yhden vuoden aikana tuotettu tavaroiden ja palveluiden määrä, ilmaistaan rahassa (yleensä dollari).
- Kuuluu: markkinatuotanto, julkisten palveluiden tuotanto, harmaan talouden tuotanto arviona, lopputuotteet.
- Ei kuulu: kotityöt, harmaa talous, opiskelu, välituotteet.

2. Miksi ja millä tavoin HDI, GPI ja ISEW ovat parempia elintason mittareita kuin BKT?

RATKAISU:

Ottavat huomioon muutakin kuin tuotettujen tavaroiden ja palveluiden määrän ja sen arvon rahassa.

HDI: huomioidaan maan kansalaisten koulutustaso ja eliniän pituus, GPI: ottaa mukaan tulonjaon tasaisuuden ja talouskasvun kestävyuden (rikollisuus, ympäristön pilaaminen, yksityinen kulutus, kotona tehty työ mukana). ISEW: asukasta kohti painotettu kulutus, kotitaloustyön ja julkisten palveluiden tuoma hyvinvoinnin lisäys. Tästä vähennetään ympäristöhaittoja ja hyvinvointia alentavia tekijöitä.

3. Miksi toiset kotitaloudet ovat vauraampia kuin toiset? Listaa syitä.

RATKAISU:

- Toisilla on pääomia ennestään ja niistä syntyvää pääomatuloa (jota verotetaan palkkatuloa kevyemmin, kun tulot ovat suuret).
- Toisilla on isompi palkka kuin toisilla, kaikilla kotitalouksilla ei yrittäjätuloa.
- Perinnöt.
- Kaikki kotitaloudet eivät saa tulonsiirtoja, osa näistä on ansiosidonnaisia (iso palkka – isompi eläke).
- Lisäksi: työttömyys, sairaudet, yksinhuoltajuus, sukupuoli, ikä ja maantieteellinen sijainti selittävät myös asiaa.

4. Mitä tarkoitetaan käsitteillä a) desiili b) funktionaalinen tulonjako c) Gini-kerroin?

RATKAISU:

a) Tulokymmenys. Maan kotitaloudet laitetaan järjestykseen tulojen mukaan ja vedetään raja aina yhden kymmenyksen kohdalle.

b) Tulonjako työn ja pääoman kesken. Katsotaan siis kuinka suuri osa Suomessa syntyneistä tuloista on palkansaajakorvauksia ja kuinka suuri pääomatuloja (sijoittajat + yrittäjien tulot).

c) Mittari, joka kertoo tulonjaosta kotitalouksien välillä. Liikkuu 0–1 välillä. Mitä lähempänä nollaa lukema on, sitä tasaisemmin tulot jakautuvat.

5. Tarkastele tilastoja kirjan sivuilla 138–143. a) Mihin suuntaan tulonjako Suomessa on niiden perusteella kehittynyt? b) Millaiset seikat selittävät kehitystä?

RATKAISU:

- BKT, ISEW, GPI (s. 140) BKT on kasvanut vuodesta 1945–2012 voimakkaasti, sen sijaan GPI on ollut huipussaan 1989, ISEW 1981 eli talouskasvu ei ole lisännyt hyvinvointia, kuten ennen. Syynä tuloerojen kasvu.

- Funktionaalinen tulonjako (s. 142): taloudellisesti vaikeina aikoina (90-luvun lama, finanssikriisin jälkeiset vaikeudet) palkansaajakorvausten osuus kansantulosta kasvaa (ei absoluuttinen määrä, koska itse tulo pienenee, erityisesti yrittäjätulot 90-luvun laman aikana). Julkisyhteisöjen osuus on kasvanut vuoden 1975 10%:sta melkein 20%:iin. Tätä kasvattaa myös taloudellisesti vaikea aika ja tehdyt verotuspäätökset, kun valtion velkaantuneisuutta yritetään suitsia.

- Gini-kertoimen (s. 143) perusteella on muihin Euroopan maihin verrattuna keskiarvon alapuolella (25,4) eli tuloerot ovat meillä pienemmät kuin monessa muussa EU-maassa. Toisaalta vauraassa Norjassa ne ovat vielä pienemmät. Taloudellisesti vaikeina aikoina tuloerot saattavat pienentyä. Toisaalta käytetty veropolitiikka vaikuttaa (vrt. esim. Iso-Britannia, jossa tuloerot ovat suurimmat

6. Selvitä, mitkä ovat maailman viisi rikkainta valtiota BKT:n ja HDI:n mukaan. Pohdi, mitkä asiat näitä valtioita yhdistävät.

RATKAISU:

- Opiskelijalle vihjeeksi: joskus tiedot löytyvät helpoiten englanniksi ja silloin pääsee myös valikoimaan lähteitä. Esim. BKT vertailu suomeksi ei tuota montaa hyvää lähdeettä GDP comparison of countries tuottaa päteviä lähteitä, esim. maailmanpankin (World bank) ja jopa vertailun, jossa nämä kaksi on valmiiksi asetettu rinnakkain

- HDI: valtioita yhdistää se, että ne ovat kaikki länsimaisia demokratioita ja teollistuneita valtioita

- BKT: listauksessa on diktatuureja mukana. Osa valtioista on samoja, mutta erot ovat siinä, etteä HDI-listauksen valtiot ovat kaikki kehittyneitä yhteiskuntia

14. Taloudessa suhdanteet vaihtelevat

1. Etsi syitä siihen, miksi talous ei kasva tasaisesti

RATKAISU:

Talouden kasvun vaihtelut johtuvat suhdannevaihteluista. Suhdannevaihtelut puolestaan voivat johtua useista tekijöistä: mm. talouskriiseistä, kysynnän heikkenemisestä tai vahvistumisesta, veromuutoksista tai palkkatason vaihteluista

2. Miten viennin kasvu vaikuttaa Suomen talouteen?

RATKAISU:

- Viennin kasvu johtaa yleensä vaihtotaseen ylijäämään, mikä vahvistaa taloutta.
- Vientiteollisuus on Suomen tärkein työllistäjä. Sen menestys näkyy suoraan monen suomalaisen tilipussissa.
- Viennin osuus Suomen bruttokansantuotteesta on ollut jopa 40 %.

3. Miksi talouskriisejä on vaikea välttää?

RATKAISU:

- Suomi on pieni talous, joka on riippuvainen viennistä ja sitä kautta maailmantaloudessa tapahtuvista kriiseistä.
- Esimerkiksi vuoden 2008 finanssikriisi iski Suomeen ja ajoi monet yritykset vaikeuksiin, vaikei Suomella ollut finanssikriisin kanssa mitään tekemistä.

4. Mihin suhdannevaiheeseen sijoitat seuraavat ilmiöt?

RATKAISU:

- a) inflaatio kiihtyy: nousu- ja korkeasuhdanne
- b) konkurssit lisääntyvät: laskusuhdanne ja erityisesti taantuma/lama
- c) korot nousevat: nousu- ja korkeasuhdanne
- d) vienti hidastuu: korkeasuhdanne ja erityisesti huippusuhdanne, matalasuhdanne
- e) asuntojen hinnat kääntyvät nousuun: noususuhdanne
- f) yritykset palkkaavat uusia työntekijöitä: noususuhdanne
- g) tuonti kasvaa: nousu- ja korkeasuhdanne

15. Työttömyys ja inflaatio talouden häiriötekijöinä

1. a) Mistä eri syistä työttömyys johtuu? b) Miksi työttömyys on kansantalouden kannalta haitallista? c) Millaisilla keinoilla työttömyyttä on Suomessa pyritty vähentämään?

RATKAISU:

a) Työttömyys on usein seurausta talouden kääntymisestä laskusuhdanteeseen. Työttömyys voi aiheutua esimerkiksi vääränlaisesta koulutuksesta tai työn kausiluontoisuudesta.

b)

- Työkykyisen ihmisen työpanos jää käyttämättä, joten kaikki mahdolliset tuotannontekijät eivät ole käytössä.
- Työttömyysturva on korvattava verovaroista, mihin kuluu paljon julkisen sektorin varoja.

c)

- uudelleen kouluttamalla
- kannustinloukkuja purkamalla
- talouskasvua ruokkimalla
- työnantajien sivukuluja vähentämällä
- sisäisellä devalvaatiolla

2. Mistä johtuu, että Suomessa on samaan aikaan työttömyyttä ja työvoimapula

RATKAISU:

- Kohtaanto-ongelma: ammattitaitoisesta työvoimasta ja kasvualojen erikoisosaajista on pulaa samaan aikaan, kun osa työvoimasta on työttömänä – työvoiman kysyntä ja tarjonta eivät tältä osin kohtaa
- Monen työttömän koulutus ei vastaa nykyisten työmarkkinoiden vaatimuksia (rakennetyöttömyys). Tarjolla on työvoimaa paljon aloille, joille ei enää yhteiskunnan uuden elinkeinorakennemuutoksen myötä ole kysyntää entisessä määrin.
- Yhtenä syynä rakenteelliseen työttömyyteen pidetään myös kannustinloukkuja: työn vastaanottaminen ei ole kannattavaa, koska yhteiskunnan tuet tarjoavat riittävän toimeentulon. Tällöin työtä tekemällä tulot eivät nouse, kun saatu palkka jää alas ja vastaavasti sosiaalitet lähtevät. Käteen jäävä erotus karsii työhaluja.
- Korkeat asumiskustannukset pääkaupunkiseudulla – tarjolla olisi pienipalkkaisia töitä, mutta työntekijällä ei ole varaa asumiseen siellä, jolloin näiden töiden perässä ei muuteta sinne.

3. a) Selitä, mitä tarkoittaa, kun uutisissa sanotaan inflaation olleen lokakuussa 1,8 %? b) Erittele, mistä inflaatio johtuu?

RATKAISU:

a) Talousuutisissa verrataan inflaatiota edellisen vuoden vastaavaan aikaan. Hinnat ovat siis nousseet vuoden aikana 1,8 %.

b) Inflaatio voi johtua kahdesta syystä:

- Kustannusinflaation aiheuttaa tuotantokustannusten, esimerkiksi palkkojen ja raaka-aineiden hintojen, nousu.
- Kysyntäinflaation puolestaan aiheuttaa esimerkiksi kysynnän nopea vahvistuminen

4. Miten inflaatio vaikuttaa seuraavien ihmisten elämään: a) vuokralla asuva opiskelija b) asunnonostoa suunnitteleva nuoripari c) pankkiin säästävä eläkeläinen d) asunnon isolla velalla ostanut lapsiperhe

RATKAISU:

a) Inflaatiosta voi seurata vuokrankorotuspaineita. Myös esimerkiksi ruuan ja vaatteiden hinnat nousevat. Opintotuki tuskin nousee vastaamaan nousseiden hintojen aiheuttamia kustannuksia, jolloin ostovoima heikkenee.

b) Nousevien hintojen oloissa päätös asunnon hankinnasta kannattaa tehdä nopeasti mutta harkiten. Inflaatio voi johtaa asuntolainan korkojen nousuun.

c) Pankkien säästö- ja käyttelytilien korot ovat matalat. Pankkitilille säästetyt varat eivät säilytä arvoaan inflaation kiihtyessä.

d) Asuntovelallinen voi hyötyä inflaatiosta, mikäli korkotaso ei nouse nopeasti. Korkea inflaatio saattaa jopa ”syödä velkaa”, mikäli inflaatio on korkeampi kuin lainan korko.

5. Miksi deflaatiosta on vaikea päästä irti?

RATKAISU: Yritysten investointihalukkuus heikkenee, koska hintojen laskiessa kannattavuus heikkenee. Kotitalouksien kannattaa ”säästää sukanvarteen” ja odottaa hintojen laskua. Näin ollen talouden kiertoa ylläpitävä kulutus vähenee ja talous kääntyy laskuun.

6. Selvitä internetistä, mikä on inflaatio nyt a) Suomessa b) euroalueella? Mistä ero voisi johtua?

RATKAISU: • Erot johtuvat epäsymmetrisistä suhdannevaiheista eri maissa. Jos euromaiden enemmistön talous jo kasvaa, vetää se usein kysyntää kasvuun, mikä ruokkiin hintojen nousua. Jos Suomen talous ei samaan aikaan kasva tai jopa supistuu, kysyntäinflaatio alentuu meillä. Tuloksena on vaje. Sen suuruutta alentaa toki kustannusinflaatio, johon vaikuttaa voimakkaasti raaka-aineiden hinnat (esim. öljy) – ne nousevat täälläkin, jos maailmanmarkkinoilla talous kasvaa.

16. Elvytystä vai vyönkiristystä?

1. Määrittele seuraavat käsitteet omin sanoin a) finanssipolitiikka b) rahapolitiikka

RATKAISU:

a) Finanssipolitiikka on valtion tulo- ja menoarvion kautta tapahtuvaa talouden ohjausta. Finanssipolitiikan keinoin voidaan vaikuttaa suhdannevaihteluihin sekä esimerkiksi kansalaisten kulutuskäyttäytymiseen.

b) Rahapolitiikka on keskuspankin, EMU-alueella Euroopan keskuspankin, keino vaikuttaa talouteen säätelemällä ohjauskorkoa. Esimerkiksi syksyn 2008 finanssikriisin aikana suurimmat keskuspankit laskivat korkoa yhdessä, jotta rahan lainaamisesta tulisi edullisempaa ja talouden pyörät pysyisivät liikkeellä.

2. Millä keinoilla hallitus voi a) vauhdittaa talouskasvua? b) hillitä talouden ylikuumenemista?

RATKAISU:

a) Valtio voi lisätä julkisia menoja ja rahoittaa elvytystä esimerkiksi tukemalla yrityksiä ja käynnistämällä julkisia investointeja.

b) Valtio voi esimerkiksi nostaa veroja ja leikata julkisia menoja.

3. Mitä keskuspankki tekee, kun inflaatio on kiihtymässä ja talous nousussa? Perustele, miksi.

RATKAISU:

Keskuspankki todennäköisesti nostaa ohjauskorkoa. Tavoitteena on alle kahden prosentin inflaatio. Ohjauskoron nostolla pyritään hillitsemään liikkeellä olevan rahan määrää, mikä torjuu inflaatiota.

4. Miten keynesiläisyys eroaa monetarismista?

RATKAISU:

- Keynesiläisten mukaan valtion tulee vaikuttaa suhdannevaihteluihin aktiivisen finanssipolitiikan avulla. Taantuman aikana julkisia menoja tulee kasvattaa ja nousukauden aikana maksaa takaisin heikkona aikana otettua lainaa.

- Monetaristit puolestaan jättäisivät suhdanneongelmat markkinavoimien hoidettavaksi ja keskittyisivät huolehtimaan inflaatiosta.

5. Miten suomalaisen asuntovelallisen elämään vaikuttaa, jos EKP päättää: a) nostaa ohjauskorkoa? b) laskea ohjauskorkoa? c) Etsi internetistä, mikä on ohjauskoron tilanne nyt. Onko seuraavaksi spekuloitu koron nostolla vai laskulla?

RATKAISU:

a)

- Ohjauskoron nosto sysää myös markkinakorot nousuun. Suurin osa suomalaisten asuntovelallisten lainoista on sidottu Euriborkorkoihin, jotka seuraavat ohjauskoron muutoksia. Pankkien johtokunnat nostavat Prime-korkojaan.

- Kiinteäkorkoisiin lainoihin ohjauskoron nosto ei vaikuta. Lainojen korkojen nousu tarkoittaa asuntovelalliselle joko korkeampaa kuukausierää tai pidempää lainan takaisinmaksuaikaa.

b) Ohjauskoron lasku sysää myös markkinakorot ja hallinnolliset korot laskuun. Asuntovelalliselle jää enemmän tuloja suunnattavaksi esimerkiksi koulutukseen ja sijoittamiseen.

c) Tiedonhakutehtävä. Opiskelijan oma vastaus